

MIKIĆ IVE TUNJO, zemljoradnik iz Vidovica

SVATOVANJE PRIJE PRVOG SVJETSKOG RATA U SELU VIDOVICE KOD BRČKOG*

Izbor bračnog druga. Pripreme za svadbu

Momak i djevojka sastaju se kradom, da ih niko ne primijeti, da im ne bi naškodili komentari koji bi počeli prije reda. Oni zagovaraju ženidbu, ali to nije ništa sigurno, sve dok ne odobre stariji. Momak neće pitati starješinu kuće, jer se stidi, nego to pita preko žena, kojih je u to vrijeme bilo više u kući. To je najlakše išlo preko domaćice, pa se tako obično i radilo. Ako je momka bilo stid i od domaćice, onda je on to preko mlađih žena u kući saopštavao domaćici. Domaćica navečer kaže domaćinu koji je momak iz zadruga »skastio« (namislio) da se ženi i kojom djevojkom. Kada domaćin razumije iz koje je familije ta djevojka kojom bi se momak ženio, i ako je ta zadruga približna po imetku i ugledu njegovoj familiji, on će lako pristati na to. Tada bi se starješina porazgovarao o tome sa starijim članovima zadruga a naročito sa momačkim ocem. Tako bi ženidba bila odobrena. Tada će domaćica saopštiti momku da je sve u redu sa njihove strane.

Tada momak odlazi kod djevojke da joj saopšti da je od njegovih odobrena ženidba i dogovaraju se kada će doći »na pitanje« kod njenih roditelja. I njeni u kući paze ko će im biti zet, iz koje je kuće i je li ta zadruga približna njihovoj po ugledu i po imanju. Ako jeste, i njeni će to lako odobriti, a ako nije, neće, jer bi to bila sramota i poniženje pred selom. Ako su uslovi povoljni, sporazum ne izostaje. Tada se dogovara kada će doći prosci.

Na »prvo prošenje« dolazi jedna žena iz momačke kuće i ponese kolač, tj. jedan kovrčanj veličine kola (»kolešca«) kod plućnih kolica, jednu maramu, sapun, srebrnu iglu i talir i jabuku. S tim je djevojka zaprosjena. Djevojka ovoj ženi daje darove: njoj daje otarak (ručnik), svekru takođe otarak i svima u kući ponešto. Poslije toga ostalo se nastavlja četvrti-peti dan. Obično jedne nedjelje idu djevojci sa darovima »velike žene«. Tu bude 8—15 žena sa svekrvom. Svaka nosi kolač kao ona žena ranije i ponešto od odijela. Svekrva nosi cijelo odijelo za djevojku. To odijelo djevojka je sama izabrala idući sa ženikovim roditeljima u čaršiju, a oni su to platili. Kada žene dođu djevojačkoj kući, posjedaju za sofru, te iza kratkog vremena pozovu djevojku i ona, kad dođe, stane pored njih

* Vidovice su veliko hrvatsko selo nedaleko od Brčkog.

One ustanu i jedna za drugom vade darove i među ih po njoj — po glavi, po rukama i ramenima. Od djevojačke strane jedna žena stane i posmatra šta je koja žena stavila na djevojku zato da se i njima prema tome daju darovi. Kada su sve dale svoje darove, tada sjedaju za sofru kao što su i sjedile. Onda se stavljaju na sofru jela koja su odlično zgotovljena, jer ako se opazi kakav nedostatak, onda se to više godina spominje u selu. Kada se donesu tanjiri sa mesom, tada se počne sipati rakija. Jedna žena sa djevojačke strane drži tablicu (poslužavnik) i na njoj je poredano po pet-šest čašica u koje se sipa rakija. Udavača uzima čaše sa tablice i daje ih ženama. Pri davanju svake čaše ljubi u ruku, a tako isto i kod primanja čaša. Žene svaku čašu daruju i tako obrede 6—8 čaša. Tada se donosi mlijeko. Svekrva ustaje i odlazi sa djevojkom i njenom majkom u kućar i tamo rasporedi šta će se kojoj ženi dati kao dar. Opet se vrati na mjesto, a udavača i njezina majka donose darove u rašetu i među ženama po glavi ili preko ramena, a žučkom zapne. Iza toga donesu tanjir i stave ga pred svekrvu. Ona daruje nešto novca za dobijeni dar, zatim se tanjir prenosi od jedne do druge i svaka žena daruje, ali se gleda da svaka dadne novaca približne vrijednosti dara koji je dobila. U protivnom bude prigovora i s jedne i s druge strane.

Poslije toga u prvu nedjelju idu »veliki ljudi«. I njih ide od 7—15. Oni posjeduju uz sofru i to ko je preči sjeda bliže domaćinu. Običaj je da zatraže djevojku da im dođe, ali od djevojačke strane dovedu mjesto udavače muškarca odjevenog u žensku odjeću — da »podvale prijatelju«. Ovaj (prijatelj, svekar) mora biti oprezan da mu ta »nadri snaša« ne ugrabi plosku sa rakijom, jer ako je ugrabi, pobjegne u mrak i sa onakvim kao i on popije i praznu je vrati. Iza toga dovedu pravu udavaču, ali traže nagradu od prijatelja zato što su doveli pravu. Domaćin (svekar) mora masno da plati. Udavača poljubi svoga oca, pa onda svekra i uzme plosku ispred svekra i okrene je. Iza toga uzme krmez² u kome su zavezani novci — obično od 10—30 forinti ili 20—60 srebrnih kruna. Plosku ostavi, a krmez nosi i ostavi kod svoje majke. Tada se vrati i izljubi u ruku sve ljude, a oni nju daruju. Kod ljudi je obred kao i kod žena, samo što se njihov dar sastoji od novčane darovnine, a kod žena od odijela.

Pred odlazak udavača donese dar i meće ga ljudima oko vrata, a iza dara donesu tanjir i ljudi daju na tanjir novac (uzdarje). I oni, kao i žene, gledaju na pravu protivvrijednost. S tim je njihova posjeta završena i oni odlaze.

Iza toga red je da se mladi prstenuju. Uoči prstena opet mladinoj kući idu »mali ljudi«, njih dvojica-trojica. I njih, isto kao i velike ljude, služe čašama i daruju kao i velike ljude. Oni zagovaraју prsten. Iza prstena pa do vjenčanja mladoženja ne bi smio da izlazi noću iza zalaska sunca pa do izlaska bez kape na glavi, a tako isto i mlada bez marama na glavi, jer bi »nagrajísali« (prostrijelile bi ih vile). Poslije prstena u prvu nedjelju idu »male žene«. Bude ih 5—7, a obred je isti kao i kod »velikih žena«. Prije prstena

kupe ženikovi roditelji udavači pamuk i dadnu joj ga da do svadbe otkupa rubine³ za dar ženikovoju rodbini, i to: svezru, svezrvi, stričevima, braći, kumu i starom svatu. Mlada do svatova treba to da otkupi i da »popravi« (sašije). Ona to podijeli svojoj rodbini da joj do svatova pomogne. Udavači se kupi gunj koji je vrijedio koliko i krava, opanci zvani »sarajski«, jemenije i kožne čizme. Mlada se u tome odijelu vjenča. Kada prođu »mali ljudi« i »male žene« i kada odjeća bude sašivena, tada se bliži vjenčanje. U nedjelju pred vjenčanje ženikov otac ili stric i još jedan iz komšiluka idu prijatelju na ugovor. Oni dolaze uvečer i pred njih se postavlja večera. Za večerom udavača nosi čašice sa rakijom i služi prisutne, ljubi ih u ruku, a oni čašice daruju. Sa prijateljem ugovara se kakav će biti red u svatovima, koliko će dovesti svatova itd.

»Svatovalo« se po dva dana. Iza dužih dogovora prijatelji poslije večere odlaze, a pri polasku daje im se dar, a i oni daruju udavaču. Toga dana ženikovi roditelji pozivaju svoju rodbinu i susjede da dođu u utorak da se sve pripremi za svatove. Svatovi dolaze u srijedu ili četvrtak. Te iste večeri idu dvojica iz ženikove kuće, jedan kumu, a drugi starom svatu, i to na večeru, da utvrde tačno za srijedu da se sprema, iako su već i ranije ugovorili za kumovanje i starosvatenje. Ovo potvrđivanje se obavlja uz rakiju koju ovi donose u ploski od svoje kuće. U utorak kupi se rodbina i susjedi. Kolje se jedno veće svinjče i jedno manje do 20 oka⁴ za pečenicu koja će se peći na ražnju. Ovo manje se nosi udavačinoj kući čitavo na ražnju. Veća zadruga zakolje i jedno goveče. Ženski svijet »kuva kruvove«, pravi pite i ostala tvrda jela.

Obredi kod svatova

U srijedu u zoru čajo⁵ odlazi kumovoj kući i upozori kuma da je vrijeme da se sprema i potjera svoja kola ženikovoju kući. Tako isto ide i starom svatu i njega upozori. Za čaju se bira dobar »svi-caroš«, šaljivdžija, koji mora svakoga nadgovoriti. Obučen je smiješno, nakiti se vijencem od zrele paprike i oko kape stavi vijenac od bundevinog sjemenja, za šešir zatakne krilo od pijetla, na desnu nogu objesi malo zvonce i kada nogom makne, zvonce zvoni. U ruci nosi sjekiricu za koju je vezan otarak (peškir). On cijelo vrijeme zabavlja svatove svojim šalama. Sličan je nekadašnjim dvorskim ludama. Svatovi se kupe i sjedaju za punu sofru te se zalažu pečenim mesom. Kusanja toga puta nema. Djevojke, koje će ta dva dana posluživati svatove, donosiće im ugljen za lulu i ostalo, a toga jutra kitiče svatove prirodnim cvijećem. Svatovi ih za cvijeće daruju na tanjir sitnišem. Iza toga sjedaju svatovi u kola. Mladoženja sjeda sa kumom u njegova kola i polaze djevojačkoj kući. Domaćin ide prvi, a svi ostali za njim. Mladoženja i kum idu najzadnji. Iza odlaska svatova oni koji su u kući ostali kao posluga i kuvači odmah se rasporede i polaze u selo sa rakijom te zovu rodbinu i susjede da dođu u svatove kao »uzovnici«, svako sebi odabere kada mu je najzgodnije, kroz dva dana i dvije noći odazvati se pozivu u svatove.

Kad svatovi dođu do djevojačke kuće, kapija je čvrsto zatvorena, čak vezana i lancem. Unutra se nikako ne može. Čajo odlazi preko taraba u kuću domaćina i traži dozvolu za ulaz svatova. Domaćin to odobri, ali njegovi dvorjanici na kapiji ne otvaraju sve dok im se ne plati. Tada ženikov domaćin dađe nešto novaca čaji i on plati ulaz, pa se onda kapija otvara. Blizu kapije stoje djevojke, drugarice udavačine, i čekaju na jabuku. Mladoženja baca jabuku među njih. Jabuka je nakićena sitnim novcem, pozabadanim u jabuku, i to one između sebe razdijele. Svatovi izlaze iz kola ulaze u scbu i tamo sjedaju za praznu sofru. Prvi sjeda ženikov otac, pa mladoženja, onda kum i stari svat, pa dalje ostali svatovi. Ostavi se prazno mjesto za domaćina ove kuće. Kada svi svatovi posjeduju, onda traže domaćina ove kuće. Tada se nađe neko i dovede krivog, nadri-domaćina. Ovaj se žuri da prevari prijatelja i da mu ugrabi plosku sa rakijom. Ženikov domaćin ga ne prima i on odlazi i tek tada dovede pravog domaćina. Ovaj se rukuje sa svima i sjeda na svoje mjesto. Tada se sofru puni jestivom. Čajo je donio svoju pečenicu, hljetnicu, sir i bure rakije od 10—12 litara. Sve to stoji pored sofre i on to dobro čuva. Svatovi sa udavačine strane vrebaju da mu štogod ukradu i to mu neće povratiti dok im ne plati. Kada su sofru napunili, čajo siječe pečenicu i meće u tanjire koje su već napunili domaći, a glavu pečenice i jednu četvrt hljetnice i sira daje prijci — djevojačkoj majci. Rakija se sipa u boce i meće pred svatove, tako da se ženikovom rakijom poslužuju uz ručak. Kada se bure isprazni, čajo ga preda djevojačkom ocu i tamo ostane kao uspomena na udatu kćer. Svi svatovi jedu osim mladoženje. On kod puničine kuće ne jede.

Tada punica donosi pitu zetu i metne tepsiju s pitom preda nj, ali zet ne jede, nego uzima nož, njim iskruži sredinu i izvadi iz nje jedan komad te ga na nožu iznese i da svatovima po jednu mrvicu da probaju. Pita se napravi što se zna bolje. Kada je mladoženja odnio sredinu pite, čajo se snađe brže, uzme tepsiju s pitom i istrese je sebi u torbu koja mu uvijek visi o ramenu. Praznu tepsiju vrati na isto mjesto i traži od kuma da »zakrpi« tepsiju. Kum vadi novaca i daruje tepsiju. Čajo nosi darovanu tepsiju udavačinoj majci. Dok se ovdje obavlja ručak i ostale ceremonije, dotle se u kućaru sprema udavača i sada će ona biti »nova mlada«. Ženikov otac traži da mu se dovede nova mlada. Jedan mladić od njene strane dovede je pred svatove i pozdravi ih. Kaže im: »Evo, dovodim svoju sestru koja mi je puno valjala, i vama će puno valjati ako budete vi dobri. Ali vam je neću dati bez nagrade«. Tada ženikov otac dobro daruje vodiča. Mlada izljubi sve redom u ruku osim mladoženje. Svi je daruju. Sada se donose darovi zetu, ali će se prikazivati svako parče posebno. Tako punica poznaje svoga novog zeta sa jednom po jednom rubinom prikazujući ko je šta donio zetu. Dosta se toga u novcu prikaže. Kada je sve prikazano, dolazi punica i sjeda kraj muža.

Tada mladoženja ustaje pa on i mlada poljube starca i punicu u ruku, a oni im daju »očinski« (roditeljski) blagoslov. Svatovi ustaju i sjedaju u svoja kola. Mladoženja uzme mladu za ruku i

dovede je do kola. Mlada sjeda sa jendijem u domaćinska kola. Mladoženja sjeda opet u kumova kola s kumom. Čajo motri po dvorištu da ubije sjekiricom jedno »živče« — pijetla ili kokoš. Kad ovi vide šta čajo smjera, bojeći se da ne bi ubio i više, sami mu uhvate jedno i čajo to trpa u svoju torbu.

Svatovi polaze. Kum ide s mladoženjom naprijed, ostali za njima, a domaćin s mladom najzadnji. Idu crkvi na vjenčanje. U crkvi pred oltarom stane mladoženja s desne, a mlada s lijeve strane, kum za mladoženjom kao prvi svjedok, stari svat za mladom kao drugi svjedok. Desi se i to da mladu našavjetuju da stane svojom nogom mladoženji na nogu za vrijeme vjenčanja, da bi on njoj do smrti bio podložen — uvijek će biti niži od nje. Poslije vjenčanja sjeda se u kola istim redom kao i prije. Dolaze ženikovoju kući. Kada dođu u dvorište, tada kum uzme mladu za ruku i vodi je u kuću. Čajo to čeka, pa pritrči vratima te pada kao da ga je kap udarila i pravi se kao da je mrtav. Kum ne može unutra s mladom, jer je ovaj zapriječio prolaz. Sada kum vadi sitniša i trpa čaji u usta sve dok on ne oživi i ustane. Kum provodi mladu do ognjišta, gdje sjedi svekrva na velikoj stolici. On posadi mladu nioj na krilo. Mladoj stave u krilo muško dijete do tri godine starosti zato da bi joj se radala muška djeca. Mlada je donijela svežanj kocaka šećera i bombona. Od toga polovinu prosipa po patosu da ga pokupe djeca koja na to već čekaju, drugu polovinu ostavi svekrvi u krilu, a djetetu koje je držala daje maramicu.

Poslije toga svatovi sjedaju za praznu sofru istim redom kao što su i u mladinoj kući sjedili. Čajo donosi svoju torbu i iz nje istresa zetovu pitu i živog pijetla, te ih prodaje svatovima. Pogađaju se, i kad se pogode, oni mu plate, a pitu podijele između sebe. Čajo pijetla ostavi sebi. Iza tih šala donose se ručak i tako prođu taj prvi dan i večera bez ikakvih naročitih obreda. Neki od rodbine i susjeda koji su pozvani dođu te večeri, ali više ih ostane za drugi dan.

Drugi dan svatovanja

Nova mlada ustane rano i nju žene opreme: stave joj preko pocelice »burundžuk«⁸. Mlada uzima sasvim novi lavor koji je sa sobom donijela i iz bardaka poliva svatovima ruke, a oni se umivaju. Ručnik nosi preko ramena i njime se svatovi obrišu. Svi svatovi su spavali u ovoj kući. Iza umivanja svatova mlada i jendija doručkuju te sa bardakom idu u selo u susjedne kuće i u svakoj kući umivaju djecu i mladi svijet. Jendija iz bardaka poliva mladom ruku, a ona djeci umije obraze i obriše ih otarkom (ručnikom). Mladom se za uzvrat daju povjesma od lana, »plesmo« vune, poneko daje i konaca, da bi imala čim da započne rad. Mladoženja i čajo tako isto iza doručka odlaze u selo. Kad čajo dođe pred susjednu kuću, odmah motri gdje su živad i sjekiricom se baca da ubije jedno, te tako nakupi 6—7 komada živadi. Mladoženji na gunj pozadi prišivaju otarke i maramice, vunene čarape i priglavke. Tako mu se nakupi na leđima čitava »grovača«, naročito ako ima dosta rodbine.

Do pola dana oni završe svoju misiju i odlaze kući. Za vrijeme njihovog obilaska svatovi sjede bez ikakvih obreda. Iza pola dana dolaze kuma i starosvatica i donose svoje darove. Kuma donosi pečenicu na ražnju, hljetnicu i pitu gibanicu, tanjir najboljih kolača i jedan busnati trn nakićen slično božićnjem drvčetu. Trn je iskićen kackama ščera, orasima, suhim šljivama, kruškama, cigaretama i svim vrstama bombona. Trn se zabada u sofru pred kumu, a pečenica i sve ostalo se takođe stavi pred nju. Do nje sjedne i starosvatica, koja je donijela sve isto kao i kuma, izuzev trna. I njeno se sve pomeće pred nju. Kuma i starosvatica su obično žene kuma i starog svata, a u slučaju da neki od njih nema žive žene, onda je to neko čeljade iz njegove kuće.

Sada se počinje sa »prikazivanjem ruha«. Svekrva ode u kućar i raspoređuje šta će se kome prikazati. Jendija i čajo drže sjekiricu između sebe i slažu na nju parče po parče. Kada su naslagali, onda između sebe nose do svatova. Svekrva ide za njima i tamo će čaji šapnuti kome će koje parče prikazati. Mlada stoji kraj njih. Čajo viče: »Ovo naš novi dobitak poznaje svoga svekra sa jednom rubinom.« Tako redom za svako parče kaže koga »poznaje novi dobitak« (koga daruje mlada). Obično se »prikaže« svoj prečoj rodbini i svima svatovima i bližim komšijama. Odmah počinje prikazivanje mladog od svih onih kojima je ona prikazala. Svekrva obično prikaže parče odijela, kum i kuma isto tako, a stari svat i svi ostali obično prikazuju u novcu. Poneki svekar prikaže i živo »blašče«.

Dok se ruho ne isprikazuje niko ne jede. Rakijom se služe sami između sebe bocama. Kada se prikazivanje završi, čajo uzme kumin trn i nosi ga u dvorište gdje ga dočeka rulja djece. On između njih trči, maše trnom, a sa trna nakit otpada. Djeca padaju jedno preko drugog i kupe nakit. Kada trn ostane prazan, čajo ga baci u kraj dvorišta, a s djecom se oprosti. Tada se svatovima i ispred kume i starosvatice uzima pečenica i ostalo što su donijele te prikazuje dižući na rukama: »Došla je kuma na veselje i donijela poštenje«. Zatim sve odnose u komoru i tamo se to isiječe. Kumi se vrati glava od pečenice, jedan četvrt hljetnice i sira. Tako isto i starosvatici. Ostala rodbina i susjedi pošalju svoje prinose. Svi koji su pozvani na svadbu pošalju prinos bez obzira na to da li će doći ili neće. Obično je to jedan kruh i pita, boca rakije i jedno pernato živče pečeno, a mnogi donesu i živo nezaklano. »Uzovnici« mnogi dođu na ručak, ali više ih dođe na večeru. Sofra se puni jelom, ali prije jela čajo donese prazan tanjir i metne ga pred domaćina i kuma tražeći da daruju mladu. Ovi ga daruju i on ide dalje ostalim. Kada sve obredi on odnese tanjir i istrese novac mladog. Tada ide jedan tanjir kuvačima i kuvačicama, i opet ga svi daruju. Treći tanjir je jendijin. Četvrti tanjir je djevojački, — onih djevojaka koje poslužuju ugljenom za lule. Peti tanjir je čajin. Svih pet tanjira daruju svi svatovi i uzovnici. Iza tanjira počinju da se jedu kusana jela. Iza njih dolaze tanjiri s mesom, a zatim dolazi mlada sa jendijom te počnu služiti rakiju u čašama. I dajući i primajući čašu mlada ljubi u ruku, a svatovi daruju svaku čašu, bez obzira da li su popili rakiju ili nisu.

Ručak traje skoro do samog mraka. Kad se završi ručak, kumu i starosvaticu isprate. Svatovi obično odu drugim svatovima ako ih je bilo tog dana u selu, i tako jedni druge pohađaju dok ne bude vrijeme za večeru. Za vrijeme večere isti su obredi, samo što se ruho ne prikazuje. Tanjiri opet ponovo obidu svatove i uzovnike. Večera traje do kasno u noć, a kod nekih i do petka ujutro. Kum je glavna ličnost u koju svi upiru poglede kad treba da se razidu svatovi. Ako se njemu prohtije da se zadrži, svatovi će trajati i do zore. Kada kum »skasti« (naumi) da se svadba završi, on zatraži da ga isprate.

Ispraćanje kuma

Postave se dvije stolice na sredinu sobe. Kum i stari svat ustanu iza sofre i sjednu na postavljene stolice. Iza kuma stane mladoženja a iza starog svata mlada. Mladoženja skine šešir i zakloni lice od mlade, a mlada uzme maramicu i zakloni lice od mladoženje. Djevojke koje su kitile svatove i posluživale, sipaju rakiju u čaše i daju kumu i starom svatu tri puta uzastopce. Kada iskape po tri čaše onda kum i stari svat ustanu, a djevojke pcmaknu stolice za jedan metar. Tada oni ponovo sjedaju i opet po tri čaše popiju. Mlada i mladoženja se za njima pomiču u istom stavu. Tako se premještanje obavi tri puta. Djevojke ih pjevajući slijede. Iza treće stanice ustanu sa stolica. Kum daruje i svoju i starog svata stolicu. Ta darovnica pripada ovim djevojkama. Tada se kum i stari svat vrata na svoja prijašnja mjesta za sofrom i popiju crnu kafu. Iza kafe polaze svojim kućama. Mlada im opet daje darove — po jedan bulovčić^o i otarak. Domaćin naredi posluži da im naspu u ploske rakije ako bi koga skobili (sreli) na putu do kuće, da ga imaju čim ponuditi. S tim se svatovanje završilo. U petak izjutra kupe se svi kuhači i kuhačice koji su posluživali svatove i nastavljaju svoje talambase: piju, jedu, pjevaju, do iza pola dana. Nikoga ne darivaju. Tako i četvrti dan prolazi u veselju i debelom trošku.

Pred sam mrak rasprema se sofa i čiste se prostorije. U prvu nedjelju iza svatova zovu se kum i stari svat na ručak. Ovoga puta nema darivanja, osim što ih mlada poljubi u ruku kada dođu.

Iza ručka mlada sa svekrvom odlazi svojima u goste i tamo se meće jestivo. U drugu nedjelju navečer kum je zvao mladu da mu dođe »na pranje nogu«. Mlada, još jedna žena iz kuće i jedan muškarac idu kumu. Mlada ponese darove svima u kumovoj kući: kumu otarak, kumi maramu, ostalim po nešto lošije, ali svakom ponešto. Kada je darove izdijelila, nastaje pranje nogu. Prvo opere kumu noge u laboru sapunom, te ih otarkom obriše, a onda ga poljubi u desnu nogu odozgo iznad tabana. Tako svima po redu. Desi se da kum pozove svoje bliže susjede da mu dođu na teferić pa njima takođe mlada opere noge. Iza pranja nogu nastavlja se večera. Za večerom mlada sjedi i jede. Iza večere ona više ne sjeda nego služi žeravicom lule i prinosi bocu od jednog do drugog kada nazdravljaju. Tako se to zna otegnuti i do pred zoru. Kada mlada

polazi sa svojim kući, svi je kumovi daruju novcem. Slijedeće nedjelje idu starom svatu. I tamo su isti obredi kao i kod kuma.

Mladoženja ne odlazi starcu i punici do Božića, a niti oni njemu. Pred Božić punica zove svoju žensku rodbinu da se spremi te da s njom ide zetu u pohode. Na Božić njih 8—10 polaze zetovoj kući i svaka nosi darove. Punica nosi ferment¹⁰, čarape pletene od rudice na pet igala, te gaće i najfinijih cigareta. Ostale nose ponešto lešije, ali svaka nosi neki dar. Zet sjedne na stolicu, a one mu meću darove na krilo. Od njegove rodbine jedna žena posmatra i ocjeđuje šta je koja njemu dala, da i on njoj da približno isto u novcu. Ručak mora da bude bogato spremljen, jer su ovo nesvakidašnji gosti. Za ručkom punice darivaju zeta koji ih služi čašama pića. Kad polaze kući, zet svaku posebno daruje novcem u visini vrijednosti njihovih darova. Na polasku punica pozove zeta da i on njima dođe na večeru ovoga Božića te odredi koja će biti noć. Kada zet pođe, s njim ide mlada i još jedan muškarac iz kuće — obično neki od stričeva, a ako njih nema onda će ići otac i još jedna žena iz kuće. Zet ponese darove svima u puničinoj kući (po neko parče odijela) i prije večere im ih podijeli. Poslije večere punac zetu daje koporan¹¹ a punica otarak ili šal oko vrata. Ovdje se novcem ne daruje.

Za vrijeme božićnih blagdana mlada obavezno odlazi kumu bez ikakvog poziva. S njom ide obično još po jedna žena iz kuće. Mlada i ovdje nosi darove svima u kumovoj kući. Kumu se ne polazi bez rubine, ostalim se daju otarci, a mlađariji maramice. Kumu se nosi kolač, kao što je ranije navedeno, a ostalim bulovčići. Ženama se nosi i po findžan¹² uz maramu. Mlada darove podijeli prije ručka. Za ručkom nema darivanja novcem, ali kada mlada pođe kući, svi je daruju novcem. Ona novac rasporedi po vrijednosti u svojim džepovima i prije nego što dođe kući pregleda koliko ga ima te već zna da li je dobila manju protivrijednost za odnesene darove. Ako je takav slučaj, zna i ko je dao manje.

Kako mlada ima mnoge obaveze, osobito do Božića, desi se mnogima da se nahlade. Sramota je da se mlada dobro utopli. Žene govore: »Vidi je kako se uvitala; nije je stid, kao da je dovedena prije trideset godina. Nismo mi tako išle kad smo mlade bile, već smo bose po snijegu donosile vodu sa bunara.« I tako, mnoga mlada razboli se i prije Božića. Svekrva bi bila rada da se to ne odulji pa zove ženu iz sela koja će mladoj »skinuti uroke«, jer je sirota »urečena«. To joj savjetuju sve susjede: »Pohiti, ženo, da ne dođe do »gorega«. Tada dolazi baba koja liječi mlađi svijet od uroka. Ona, čim pogleda mladu, odmah othukne: »Avaj, siroto moja, ko te toliko mrzi! Baš što si, sinko, ovako lijepa, ili iz neke druge zavisti, pa ti je tako zadao nevolju svojim zlim očima«. Baba zatraži lončić sa vodom i, kad joj donesu, ubaci ugljena i počne mladoj protirati sljepočnice i vratne žile. Onda zijeva. »Oaih, koliki su uroci! Nesrećo jedna! Što ti je skrivilo ovo jadno čeljade pa si ga tako unesrećila? Pokazaću ja tebi, skote! Vidi je kako bježi.« Baba pita prisutne da li vide bolut kako se uklanja i zatim nastavlja: »Stidi se i goni, ne-

srećo jedna! Mene si potrudila da ja tvoje uroke na sebe moram primiti a da oslobodim ovo jadno čeljade.« Onda se moli bogu i govori vjerovanje apostolsko unazad. — »Dobro će biti, uspjela sam da je otjeram i da uroke primim na sebe. Uh, kako me boli sada glava, prešli su uroci na mene. Bog zna šta će još od mene biti. Mogla bih i glavom po nesreći platiti. Vidite li kako sam se založila za ovu sirotu, ovako mladu i nedužnu? Ti si, sinko, i straha zadočila. Moraću ti i strah saliti da te i toga zla oslobodim. Dajte mi tanjir, maramu i voska, ali voska od blagoslovljene svijeće i kašiku. »Baba maramom pokriva bolesnika po glavi. U kašiku stavi vosak, a u tanjir vodu. Kašiku metne iznad vatre i vosak se topi u kašici, a ona polako iz kašike sipa rastopljeni vosak u tanjir. Ovo sve radi iznad bolesnikove glave. U tanjiru je hladna voda i vosak se kupi u grudice. Baba govori »Eno, vidite, sestre moje, kako se strah sakuplja. Izgleda da će izaći iz ove sirote, ali, bože, šta će od mene biti, sve ovo moram na sebe uprtiti da bih pomogla ovu sirotu bolesnu.« Vodu iz tanjira baca u peć da izgori. Prazan tanjir poklopi pod krevetom bolesnika, s tim da se ne dira dok bolesnik ne ozdravi.

N a p o m e n a: Od ovih običaja još i danas se neki održavaju, izuzev dvojih žena i dvojih ljudi. Poneko i sada vodi ljude, a i žene, samo po jedanput. Svatuje se jedan dan, približno sa istim obredima. Pranje nogu ukinuto je. O Božiću dolaze punice i odlaze zetovi, samo sa manjim darovima. Kod dobro stojećih i sada zaogrnu zeta kožnim kaputom. Kumu o Božiću poneki idu, a neki ne idu. Prikazivanje ruha i sada se održava, samo mršavije. Mladoj se odijelo kupuje u dobro stojećim obiteljima. Pamuk se sada ne kupuje.

NAPOMENE

1. Srebrni novac Marije Terezije.
2. Crveni vuneni šal.
3. Košulja.
4. 1 kg i 20 dkg.
5. Čovjek koji posluhuje i zabavlja šalama.
6. Hljetnica je oveći hljeb, ukrašen, koji se sprema o svadbi. Jednu hljetnicu nosi otac ženikov djevojačkoj kući, a kuma i starosvatica kao svoj prinos donose po jednu hljetnicu ženikovoju kući. I o božiću se sprema hljetnica, ali drukčije ukrašena.
7. Djeveruša.
8. Tanak veo sličan šlajeru (od bijelog tila).
9. Bubljust kolač tež. 0,5 kg od prostog žitnog brašna, odozgor »sisice« od tijesta.
10. Haljetak bez rukava, dobro nakićen, ne kopča se naprijed.
11. Haljetak kićen gajtanom, malo manji od kaputa.
12. Okrugla porculanska posuda za pijeenje kafe.